

Kruidkunde en Belgische Toponymie

door A. CARNOY

Terwijl de grote woestijnen en de maanlandschappen van dood en nietigheid spreken, geven bomen en bloemen, aan onze aarde, leven en vreugde. Door hun uiterst talrijke vormen en uitzichten scheppen zij ook een bontheid, een varieteit, die aan al de bergen en valleien hun eigen karakter verzekeren. Daardoor juist zijn zij ook best aangewezen om de ene plaats van de andere te onderscheiden en aldus een oneindige bron van namen te worden. Ofwel is de aanwezigheid van bomen een middel van orientering, ofwel zijn de gewassen de oorzaak van de menselijke nederzettingen en geven zij aan zekere plekken hun belang en hun bruikbaarheid.

Daarom speelt de plantengroei zo'n enorme rol in de plaatsnamen.

Daar nu de mens nauw aangehecht is aan de plaatsen, waar hij leeft en na zijn vertrek uit zijn geboortestad nog dikwijls in verband er meê wordt gehouden, vinden de namen van gewassen op grote schaal ingang in de anthroponymie, niet alleen als oorsprongsnamen maar als aanduiding van bezigheden of als metaforen.

De stabiliteit, die de onomastische scheppingen kenstetst, is dan ook van aard om door die namen aan oude toestanden een voortleven te verzekeren dat niet

alleen voor de geschiedenis, de folklore, de heemkunde, de archaeologie, maar ook voor de plantenkunde zeer leerrijk is.

Het is bijvoorbeeld niet zonder belang dat in zekere streken vele plaatsnamen op heide of struiken wijzen. Dit is welzeker zo in de Kempen het geval, maar dit leert ons niet veel. In tegendeel is het treffend verscheidene namen met *borst* „struikgewas” in het land van Aalst te vinden, dat nu zo goed bebouwd is. Klaarblijkelijk waren in de vroege middeleeuwen daar nog vele onvruchtbare gronden, terwijl in het Payottenland dergelijke formaties ontbreken, en de namen met *-inga-hem* aldaar de bovenhand verkrijgen, bewijs dat in Romeinse en Frankische tijden vele pachthoeven daar reeds bestonden.

De aanwezigheid zowel als het ontbreken van bomen heeft een betekenis.

Een kort overzicht van de namen van gewassen die in ons land zijn vertegenwoordigd zal ons, aldus, meermaals in de mogelijkheid stellen interessante gevolgtrekkingen te nemen.

* * *

„A tout Seigneur, tout honneur”, de eik is practisch overal te vinden : *Quesnoy*, *Lequenne* in Henegouwen, *Chênée*, *Chaineux* bij Luik, alle namen aan het Keltisch **cassanos* ontleend, terwijl het latijns *robur* voortleeft in *Rouveroy* (Thuin), *Rouvreux* (Luik), *Courouble* (Ard.) „court rouvre”, *Goreux* (= gros rouvre). Daar de eik de heilige boom der Galliers was, hebben deze zijn naam niet willen veranderen. Zo vond *quercus* geen ingang in hun taal. In tegendeel, *robur*, dat van het hout gezegd werd, eerder dan van de boom, werd zonder bezwaar aangenomen.

In 't Vlaams heeft men *Eekt* (in groot getal), *Eke*, *Eeklo*, *Maaseik*, *Aldeneik* en buitendien : *Kessenich* bij Maaseik,

uit het zelfde woord als fr. *chêne* (*Cassaniacum*). De aanwezigheid van eiken in het Kempisch Vlaanderen en ten noorden van Limburg is verrassend.

Alles bewijst dat dergelijke streken in oude tijden louter heidegronden waren, maar de eik groeit nogal gemakkelijk aldaar als men hem plant. Waarschijnlijk geldt het aldus geplante eiken, misschien oude heilige bomen, later gekerstend die in de vlakte alleenstaande, oriënteringspunten bij uitstek waren.

Voor de **beuk** dient er dergelijke aanmerkingen te maken : hij heeft nog meer dikwijls dan de eik aanleiding gegeven tot plaatsnamen : *Fayt, Fayet, Fawa, Fawetay, Fayat* nl. *Buken, Boechoute* (1), *Boekel, Bokrijk*. Het Walenland wemelt er van in de Ardennen en in centraal Brabant, waar wouden gewoon waren. Maar in *Bokrijk* (bij Genk), *Boechout* (bij Eeklo), *Beukemere* (te Lissewege), *Bokt* (te Peer) en in een paar andere plaatsen, zullen er weerom geplante bomen geweest zijn.

Het vervangen in 't Frans van *fagus* door nl. *heester* „struik”, toont aan dat beuken zowel in 't noorden van Frankrijk als in een groot gedeelte van ons land het typisch soort van schaarhout was in de wouden. Eerst in Frankrijk werd *heester* voor grote beuken gebruikt. Een naam zoals *La Hestre* (2), bewijst dat *heester* alleen, zoals *hees, heis*, alhier slechts voor struiken werd gebruikt (3).

Uit de naam *Brunfaut* (gehucht van Silly) kan men waarschijnlijk uitmaken dat „bruine” beuken reeds in de middeleeuwen bestonden. Het feit dat in hoog België meer

(1) Bij de Duitse grens neemt *bök-holt* verrassende vormen : *Béco, Becco, Beho, Bocho*.

(2) Van *heester*, heeft men in 't Walenland : *Hestrud, Hestroy, Hestreux, Hestreumont, Hestroule*.

(3) De ongunst tegen de oude naam in Frankrijk is waarschijnlijk hieraan te wijten dat hij in het Frans de vorm *fou* had aangenomen, die aanleiding gaf tot een onaangename synonymie.

toponiemen van beuken dan van eiken spreken is hierdoor te verklaren dat alleen de eik overal in de bossen aan 't heersen is, terwijl de beuk slechts op mullen grond de bovenhand krijgt, en aldus een treffende uitzondering uitmaakt in de natuur van de wouden.

De **hagebeuk** is niet zo algemeen verspreid in ons land als de beuk en hij trekt veel minder de aandacht naar zich, daar hij meestal als schaarhout verschijnt. Nochtans sedert onheugelijke tijden heeft men bemerkt dat hij kon dienen voor hagen en priëlen.

In de toponymie vindt men melding van de hagebeuk voornamelijk in Zuid Henegouwen (streek waar inderdaad deze boom overvloedig vertegenwoordigd is) en buitendien in de streek van Luik waar ook op de beboste hellingen dergelijke struiken te vinden zijn.

Het Romaans kent voor dien boom alleen afleidingen van *carpinus*, maar deze kunnen twee vormen aannemen, een met *n* (*car(p)nus*) en een met *m* (*car(p)mus*) (onder de invloed van de *p*). De eerste geeft *Carnière*, *Carnaille*, *Carnoy* (1). Deze laatste naam (in de vorm *Charnoi*) werd op kunstmatige wijze tot *Charleroi* veranderd, toen deze plaats een vesting werd. In het Luiks zegt men *Charneux*, *Chournalle*.

De vormen met *m* zijn *Quermia*, *Chermalle* (te Rochefort), *Charmoi* (te Silly, te Izel en in Henegouwen) en dikwijls : *Carme*.

In 't Vlaams land vindt men ook somtijds *Karme*, *Keerne* en *Kermpt*, maar er is daar een ander echt Germaans woord (verwant met *carpinus*) en nu nog in de dialecten in gebruik, namelijk : *heren(teer)*. Die naam verschijnt in twee *Herent* (1) bij Leuven en in *Herentals* en *Herenthout* in de

(1) Ook : *Chournière* (te Longlier), *Chournouille* (te Halma), *Charneuse* (te Houdremont), *Chournèye* (te Dolembreux), *Chournu* (te Bonsin).

Kempen. Welzeker konden noch te Kermpt, noch in de Kempen, hagebeuken op natuurlijke wijze, ontstaan zijn. Het waren aldus ingevoerde bomen, waarschijnlijk voor priëlen. Het gebruik van het Latijns woord *Karme* in 't Vlaams land wijst ook op een Romaanse invloed, zeer natuurlijk voor geplante bomen.

Priëlen werden trouwens eerst in warmere landen in gebruik.

Nu, is er een andere boom, die dikwijls in een Romaanse vorm in Vlaanderen verschijnt, het is de es in *Varssenare* (= *fraxinaria*) bij Brugge en in *Vrasene* bij St.-Niklaas. Dit bewijst dat plantages van die bomen in Romeinse tijden daar reeds bestonden. Anderzijds is de es op grote schaal onder zijn Germaanse naam vertegenwoordigd : *Essene, Asse, As, Ast, Rest*. Waals : *Aische, Ahin, Achène*.

In 't Walenland zijn er vele *Frasne, Franière, Fresnoy, Fragnée*, enz. De grote aandacht op dien boom gevestigd, sedert zolang, is welzeker aan het feit te danken dat hij bekend was om zijn hard soort van hout. Het diende voor de schachten van de lansen. In de natuur, verschijnt de es nooit alleen in de bossen. Men vindt hem voornamelijk met espen en wilgen gemengd in de vochtige plaatsen der bossen. Een *fraxinaria*, het woord door het Germaans in Vlaanderen aangenomen (*Varssenare*) met zijn synoniem : *fraxinale* > *Virginal* (een typische Latijnse formatie, bij ons abnormaal) kan aldus slechts op plantages van essen wijzen, zoals er nu nog bij ons enige bestaan.

Het uitbaten van wouden voor het vervaardigen van lansen was trouwens zo verspreid dat een contaminatie

(1) Het groot dorp *Herent* en een plaats in Boutersem met name *Krommen Hering* (vroeger *Herent*). Men heeft daarnevens ook een *Herendal*. Het woord *heren-* verschijnt ook in het Romaans collectief : *Herno*y (te Rance).

plaats vond tussen lat. *hasta* en germ. *ast* „tak”, waardoor vele bossen de naam kregen van *Ast-ene* of *Astan-etum* (*Assenois, Astenet, Esneux, Staneux*, enz.).

Onder de bomen die men plantte speelde sedert onheugelijke tijden de linde een ereplaats. Aan de driewegen zijn het linden, die als mijlpalen dienen en dikwijls met kapelletjes voorzien zijn, laatste overblijfsel van de heidense eredienst aan bomen.

In 't centrum van de dorpen vindt men nog oude linden, die aan de tijd herinneren toen men het leven van een gemeenschap in verband bracht met een boom of, ten minste, aan de palabers en vonnissen, die onder dergelijke bomen plaats hadden. Daarom ook in de toponiemen, heten zij soms nog „justitiebomen”, terwijl *Prekelinden* (te Schaarbeek bv.) bewijst dat, in de heroïsche tijden van het protestantisme, ook onder die bomen werd gepreekt.

De linde in onze natuurlijke wouden is nogal zeldzaam en vormt nooit bossen. Het gewoon gebruik van de samenstelling : *Linthout* en bovenal *lind-lo*, dikwijls herleid tot *Lillo, Lillois, Lille*, kan aldus alleen op plantages van linden wijzen zoals er nog vele in dorpen bestaan om in de zomer lommer te geven.

Ook onze oudste abdijen en kastelen gaan trots op hun plantages of dreven van oerwoude linden. In den tijd, toen de schors van de bomen tot dunne riemen diende, kwam de linde bij uitstek in aanmerking.

Dit geeft ons de gelegenheid om hierop te wijzen dat onze toponymie een hele reeks namen vervat waarin het woord *halster* (vroeger : *halfter*) „riem” te vinden is : *Haal-*

(1) De naam van de linde vindt men overvloedig, bv. (buiten *Lillo, Lillois, Lille*) in *Lint, Linden, Drieslinter, (lind + ter) Lemberg, Limburg*, fr. *Thys, Thioux, Tilleur, Tillet, Tillesse, Tilice*.

tert, *Aalter*, *Helchteren*, *Horrues*, *Hauruth*, *Hautrage*, waarvan een veelzeggende Frans synoniem : *Bois des Lanieres* te Quévy bestaat.

De *Olm*, die in de gunst viel van de leggers van steenwegen in de XVIIIe eeuw, speelt in tegendeel bijna geen rol in onze plaatsnamen. Men heeft wel een *Olmenhoek* te Veltem en een *Ormendaal* te Korbeek-Dijle (1) maar hier verschijnt juist de boom met zijn betrekkelijk moderne naam. De andere vorm : *elm* leeft nog voort in *Helmet* (te Schaarbeek) en in *Elmpt* bij de grens van Limburg.

Daaraan dienen enige Brabantse plaatsnamen toegevoegd, waar de oude naam *epe* in gebruik is (o. m. te *Nepelaar* te Tervuren). Buitendien als tegenhanger van *Varssenare*, is er een *Elmare* in S. Jean-Eremo, een lichtelijk verdietste vorm van lat. *ulmaria*. Geen twijfel dat een *ulmaria*, net zoals een *fraxinaria*, in Vlaanderen een plantage was en dat de andere olmen, bijna uitsluitend in centraal Brabant vermeld, ook geplant waren. Het soort dat in aanmerking komt voor dreven en plantages (*ulmus campestris*) is trouwens uit het zuiden ingevoerd.

De andere soorten van olmen, met kromme stammen, die in kleine hoeveelheid in bossen van Hoog België op natuurlijke wijze groeien, werden nooit geplant. De mogelijkheid om aan olmen allerlei vormen door de besnoeiing te geven heeft die boom in de gunst van de tuiniers doen vallen (fr. *ormeau*). Zijn concurrent in dat opzicht was de *taxisboom*, waaraan in onze tijden nog, allerlei verrassende vormen door zekere liefhebbers worden gegeven. Geen spoor van die boom in onze toponymie, wat aan de botanisten gelijk geeft, die hem niet als inheems beschouwen, alhoewel hij zich zo gemakkelijk naturaliseert o. m. in de Maasvallei. Alleen de naam van de stad *Ieper*

(1) Misschien ook *Olmen* te Turnhout.

(**ip-ara*) (verdietsing van kelt. **iv-ara*) kan betekend hebben : „de rivier met taxibomen” (maar ook met olmen : nl. *iep*). Nochtans indien de benaming tot Keltische tijden opklimt, laat ons niet vergeten dat de Kelten die boom als heilig beschouwden en hem verheerlijkten om rede van zijn hard hout en zijn immer groene blaren. Zijn naam werd o. m. aan de Eburonen van Noord Limburg gegeven.

De kastanjeboom bij ons een bosboom geworden is welzeker niet inheems. We vinden zijn naam slechts in *Cascagny* (te Mortier), een Latijnse formatie : *castanietum*, op een boomgaard van dat soort bomen wijzende.

Hetzelfde mag gezegd worden van de notelaar, maar die werd op grote schaal van af Romeinse tijden geplant. De Germanen ontleenden den Latijnse naam van deze boomgaarden : *nucarium*, waaruit *Nokere* bij Oudenaarden, *Okkerhout* (te Snellegem), terwijl *nucetum* in *Noiseux* (Arr. Dinant) voortleeft (1). De ontlening van den naam is hier gans normaal, daar de boom uit het zuiden en, op slot van rekening, uit het nabij oosten, ingevoerd werd. Daarom heet het in 't Engels : *walnut*, een woord dat de vertaling wil zijn van *nux gallica*, verstaan als „noot der Galliers”, terwijl het eigenlijk betekent „galappel” (lat. *galla*). De galnoten leverden inderdaad zoals de notenbolsters een sap om een zwarte kleur te maken. Daarom vinden we in 't Walenland naast *Noiseux*, *Noisy*, toponiemen als *Gailly*, *Gahy*, *Gailleroux*, *Gauquier* (pic. *gaillier* „notelaar”).

Waar in 't Vlaams land van noten melding gemaakt wordt, geldt het meestal hazelnoten. De kleine hazelaar van onze bossen had namelijk dikwijls zodanig de aandacht

(1) In de P. N. vindt men, nl. *De Neucker* — fr. *Noiset*, *Dela-noyère* — *De Gauque*, enz.

van de liefhebbers getrokken, dat hij aan vele bossen den naam hielp geven.

In 't Nederlands heeft men niet alleen *Hasselt* en *Asselberg* (In Arendonk) maar ook *Ophasselt* en *Neerhasselt* en vele plaatsnamen in Vlaanderen. De Franken hebben dien naam op zo'n grote schaal in Wallonië verspreid dat hij de normale benaming is geworden — met *heester* — voor „schaarhout” : les *halliers* (hieruit *Halut*, *Halleux*, *Hallet*, *Halloy*). Het was namelijk het typisch kreupelhout om rede van zijn lenigheid, die het bruikbaar maakte voor vaten, kuipen, leistokken, enz.

Den Latijnsen naam kon hij, echter, niet uitroeien, *corylus* (dikwijls tot *colrus* of *corrus* herleid), die de bron is van ontelbare plaatsnamen in Wallonië (*Corroy*, *Corenne*, *Courrière*, *Coudry*, *Coudron*, *Corhuy*, *Corru*, *Coreux*, *Corray*, enz.) (1).

Niet alleen dienden de bossen — en dit buiten de uitbating van de grote bomen — om hazelnoten te gaan plukken, riemen te vinden, bundels te maken voor brandhout, latten en stokken van allen aard te gaan halen (*Assesse*, *Hastière*, *Lathuy*, *Stoqueux*, enz.), maar om zekere beesten te laten grazen en natuurlijk bij voorkeur de varkens die op eikels zó belust zijn. Daaruit *Bakenbos* (2) te Overijsse, en in Wallonië verscheidene *Bois des Pourceaux*, *Bois des Gorets*. Zelfs heeft LINDEMANS de mening geopperd dat *Soniënbos* „forêt de Soignes” in verband te brengen was met m. nl. *sonie* „varkenstal” (?) (3).

(1) Men vindt ook *Avillon* uit lat. *avella(na)* „hazelnoot” in een dorp waarvan de naam ook aan dien boom ontleend is (*Courrière*). Een P. N. zoals *Delcorps* zal wel ook voor *Delcôr* „v. den hazelaar” staan.

(2) Mnl. *baak* „zwijn”.

(3) Het is, in alle geval, waarschijnlijk dat een contaminatie plaats heeft gehad tussen *Soniënbos* „Zennebos” en het woord „sonie”.

De *berk* moest in de toponymie op brede schaal vertegenwoordigd worden. Hij is, trouwens, de boom die van zelf groeit op de zandgronden van het noorden van ons land en in de heiden van de Ardennen. Zijn witte schors laat hem dadelijk bemerken en hij levert een ideaal brandhout, laat staan zijn gebruik door leerlooiers en wagenmakers. Hij is daarom niet zeldzaam in plaatsnamen van de Kempen (*Berkelaar* te Reet, *Berkelheidde* te Vorselaar, *Berkeren* te Zonhoven, enz.) en in de Ardennen *Beuleux* (te Jalhay), *Bioleux* (te Plainevaux), *Belu*, *Bialu* (te Bovigny), enz. (1).

Naast de berken, zijn wij gewoon op die zelfde gronden *sparrebomen* en *dennebomen* aan te treffen. Wij kunnen moeilijk aannemen dat zij eerst sedert omtrent een honderd jaren op de heiden geplant of gezaaid werden. Nochtans weigeren de botanisten voor onze streken het indigenaat aan de naaldbomen, buiten den jeneverboom. Hier ook heeft de toponymie iets van belang geleerd. Er waren wel naaldbomen alhier in de vroegere middeleeuwen, somtijds als geplante bomen, zeker, maar ook als eilandjes in de heigronden van de Kempen.

Deze bewijsvoering is het voorwerp geweest van een artikel dat wij in de *Leuense Bijdragen* (XVIII, 97) lieten verschijnen. Het is gebleken o. m. dat *Torhout* (W. VI.) *Turnhout* (Antw.) en *Tréhout* (P. D.C.) uit **tur(n)-holt* voortkwamen d. w. „dennebos” (germ. **turw* „pijn”). In *Turnhout* is er juist een *Turnhoutervoerde* waarin het woord *voerde* verschijnt, een collectief van germ. **furh* „den”, dat onder verschillende vormen in de toponymie verschijnt en buitendien, vindt men aldaar een *Kinschot* met het woord *kien* „pijn”, waaruit *kieboom* ontstaan is,

(1) Men vindt ook uit *berk*, in 't Romaans : *Berquit* (te Dion le Mont), *Bercheux* (te Jusseret) en uit *betula* : *Boulière*, *Bouliasse*, *Beyôle*, *Boulloy*, *Boulon*, *Bolia* en het nl. *Bolluit*.

die men nog in persoonsnamen terug vindt (ook in *Che-nogne* [te Sibret] *Kenneloo*, *Kenneberg*, enz.) (1).

De vochtige landen, integendeel werden voornamelijk door de elzen gekenschetst. Waar de natuur haar vrije gang heeft, worden namelijk onze beken door elzen omlijst. Om weiden te krijgen heeft men er vele doen verdwijnen, maar zij waren zo typisch voor de moerassige plekken, dat men ze op buitengewone grote schaal in de plaatsnamen-kunde terugvindt.

Ontelbaar zijn de *Elst* in het Vlaams land, een collectief van **alisa*, waarnaast afleidingen bestonden van de variante: **alusa* (*Aalst*, fr. *Alost*) en van **aliza*, herleid tot rom. **alida* in *Elderen*, fr. *Odeur* ontwikkeld uit *Alderium* voor **alidarium* (2).

In 't Walenland is er een grotere varieteit van benamingen van dien aard, de enen uit germ. **aliza* of **alida* voortkomende: ruisseau des *Aleines* bij de Semois, *Ossogne* (te Thuillies), *Alise* (te Bruyl) de PN *D-Ossin*, enz.) de anderen uit -lat. *alnus* of *alnellus* (*Oneux*, *Lonneux*, *Aulnois*, *Launoit*, *Lognay*, *Zone*) (3) en daarenboven vele vormen waar *l* verdwenen is (*Lannoy*, *Ainières*, *Anixhe*, *Annevoie*, *Anor*, *Ayeneux*, *Eneille*, enz.).

Soms wordt *l* door *r* vervangen, wat oningewijden aan *orne*, zou kunnen doen denken, de naam van een anderen boom uit zuidelijk Europa (*Ornoy* te Geest-Gerompont, *Chaumont-Gistoux*, enz.).

(1) Ook heeft men *Spar* in *De Spar*, *Sparrenberg* en in de Persoonsnamen, in 't Frans *Pinoy*, *Pineux*, *Le Pin*.

(2) De verandering van *z* tot *d* in een Romaanse ontleening is van denzelfden aard als wat gebeurd is met gr. *Z* (*baptizare* > *baptidiare* > *batoyer*). Er ontstond verwarring tussen germ. **aliza* „els” en gallo-rom. **alisia* „elsbes”, daar de blaren van beide bomen op mekaar erg gelijken.

(3) Te *Marchienne-au-Pont* en te *Gozée*.

Een derde concurrent was het Keltisch **verno-* dat in het Romaans ingang vond : *Verne* (te Thumaide), *Vernois* (te Anderlues), *Verly* (te Robertmont), *Viernay*, *Ver*, *Verlaine*, enz.

Elzen werden door populieren vergezeld, nochtans niet met de *canada's*, in onze tijden zo overvloedig verspreid, maar met de *espen* (*populus tremula*), bij ons inheems. Het woord *esp* is in de Vlaamse toponymie niet ongewoon en heeft in zeer oude tijden reeds aan de rivier *Arbre* (**Asp-ara*) haar naam gegeven.

Men vindt, echter, meer dikwijls *abeel*, een vroege ontleening aan lat. **alb-ellus* een bewijs dat de *populus alba* zeer vroeg bij ons ingevoerd werd (nl. *Abele*, *Ameel*, *Labeeuw*) (1).

In de Waalse toponymie wemelt het van afleidingen daarvan : *Labliau*, *Labia*, *Abeau*, *Abiette*, *Ablay*, *Lobel Ombiaux* (= *aubiaux*), *Laube*, *Laubieteux*, enz.

Nochtans, heeft *tremula* ook sporen achtergelaten en, vreemd genoeg, werd door germ. **trugila* (= *ligustrum* „keelkruid”) gecontamineerd, alhoewel het twee zeer verschillende bomen gold. Daaruit naast *Trembleur*, *Trabloye*, heeft men verrassende vormen, zulke als *Tranoy*, *Tronneux*, *Trannet*, *Tronu*, *Tronlisse*, *Traigneaux*, *Treunî*, *Trougnée*, *Trianoy*, *Tronly*, *Troleux*, *Trinal*, enz. (2). De rede van die contaminatie is te vinden niet alleen in de gelijkenis van de Waalse vormen : *tronle*, *tról*, *trône* (uit **trugina* voor **trugila*), maar in het feit dat beide gewassen een geneesmiddel leverden voor keelpijn.

De *populus nigra* met zijn hard hout wordt misschien bedoeld door *Poperen*, *Poperbos*, *Popert*, *Poppelane*, *Popu-*

(1) Men heeft ook varianten van *albellus* in 't Latijn gehad : **abellus* > *Auvenelle*, *albarus* > *Alveraad* (te Brugge), *Alverijen* (te Oudenburg) **albaricia* in den P. N. *Daubresse*.

(2) Ook waarschijnlijk *Trélon*, tussen Chimay en Avesnes.

laire, en in 't Waals : *Puplard, Popuelles, Pouplimont* (luiks *plope* „populier“).

Terwijl de populier om zijn stam, die zo rap groeit, interessant was, hield men bij den **wilg** meer van de takjes en daarom ofwel sneed men jaarlijks de jonge takken af en maakte men „kopwilgen” ofwel kweek men in 't groot zekere soorten, die men slechts als struiken gebruikte, om manden te maken of bindsels van allen aard.

Voor kopwilgen zei men *bultiau, bulté* in Waalse dialecten en die naam is fel verspreid (in den vorm *Butaye* en Vlaanderen somtijds ingevoerd) (1).

Uit *wilg* komt *Wichelen* (vroeger *Wigline*) (2) en misschien *Wechelder* (zand), maar de vroegere naam : *wijd* (= duits *Weide*) is niet geheel en al vergeten : *Elewijt* (= *eluw wijd* „gele wilg”). Een andere oude naam van de wilg : **felwa* is bewaard in *Felwy* (3) en eventueel in den naam van de *Velp* (*felwa -apa* „wilgenbeek”[?]).

Een ander concurrent **salaha* is er in geslaagd zich met het Latijns woord *salix* te vermengen. Zo ontstond fr. *saule* en een collectief **salacina*, waaruit *Salzinne* bij Namen, *Salesinne* te *Spontin*, *Sanzinne* te *Houyet*. Uit *salix* kreeg men *Saulx* (te *Dalhem*) en uit zijn afleidingen : *Saucin* (te *Isnes*), *Saucelle* (te *Havray*), *Sauceux* (te *Villers-S.-Siméon*), *Saucy* (te *Luik*), *Sasseux* (te *Waimes*), *Sassor* (te *Theux*), *Sosoye* (prov. Namen), *Saulchoir* (te *Escanaffle*). Uit *salicium* „wilgenbos” kwamen : *Sautin, Seutin*, enz. (4).

Een bijzonder soort van wilgen, bekend om zijn lente-

(1) De interpretatie door *bullitus* door *RENARD* voorgesteld en door ons in *Origines* vermeld is minder waarschijnlijk.

(2) Verlies van de eerste *l* door dissimilatie.

(3) Gevormd zoals *Berquit* van *berk*, *Lathuy* van *lat*, *Bolluit* van *boule* „bouleau”, enz.

(4) In P. N. vindt men : *Delsaux, Delsa, Dusoso, Trenteseaux*.

Er zijn ook plaatsnamen met dissimilatie van de eerste *l* tot *n* : *Sanzinne, Senzeille, Sensesruth*.

Sarolay (*Argenteau*) staat voor „saule rouleau”.

katjes en zijn bredere blaren heet in 't Nederlands : „werf” en heeft aan *Werchter* (*werf + ter „boom”*) en *Wurfeld* (te Maaseik) zijn naam gegeven.

Maar voornamelijk de plooibare takken van den teenwilt hadden een praktisch nut. Nochtans hier begrijpelijkerwijze vindt men alleen collectieven bv. uit *wis(ch)* : *Wishagen* (te Heist op den Berg), *Wissaard*, *Wissekerke*, *Wisschot* (te Kortrijk) en uit *rijs* : *Rijzervroon* (te Kersbeke), *Rijsbeek* (te Berbroeck) en vele *Rijst* o. m. degene die aanleiding hebben gegeven tot de bekende naam : *Verriest*.

Zelfs in 't Walenland ontstonden *Risière* en *Risoir*, maar aldaar heeft men ook de familie van het fr. *Osier* (bv. in *Ozeray*, *Ozuroux*, *Ozette*, *Wazires*, *Nozilles*, *Nossales*). In Vlaamse dialecten vindt men ook *vijm*, aan lat. *vimen* ontleend, zoals andere namen in verband met de mandenmakerij (*korf*, *wan*).

Spijts zijn gewoon voorkomen krijgt de *ahorn* bijna geen vermelding. Er zijn enige *Ayaube* of *Hiaube* (1) in het Walenland en ook zekere *Planoy's* waardoor wordt bewezen dat geen onderscheid werd gemaakt tussen de plataan en de *acer pseudo-platanus*. In 't Middelnederlands, trouwens zei men *pladijn*, *plade* (NP *Pladet*) voor „ahorn” (men heeft *Planeit* te Moerbeke in 1426).

Wij hebben in ons land twee inheemse immergroene struiken, die ook veel succes hadden als tuinbomen, juist om rede van het behoud der blaren, gedurende de winter en omdat zij een hard soort hout leveren, waarmee veel kon vervaardigd worden, waarvoor wij nu metaal of andere materialen gebruiken.

De buksboom groeit voornamelijk op de hellingen van

(1) Die naam ontstaat uit **acer-abulus*, vermenging van lat. *acer* met lat. *ebulus* „vlierboom”.

de Maas of van zekere plaatsen in de Entre-Sambre-et-Meuse. Zijn aanwezigheid is uitzonderlijk genoeg om de aandacht te trekken, en daarom vindt men zijn naam in *Sars-la Buissière, La Buissière, Buisseret, Bossière*, enz. (1).

Meer dikwijls spreekt men over de hulst : *La Houssière* (te 's Gravenbrakel), *Housse* (arr. Luik), *Houssu* (te Carnières), *Houssoy* (te Vézin), *Heusy, Houssiaux, Heuseux, Heusièrè*.

Daar nergens in die bossen de hulst een belangrijke rol speelt, ziet men dat hij nochtans de aandacht naar zich trok, juist om rede van zijn veelvuldige gebruiken.

De prototype van al de Romaanse vormen is het nl. *huls(t)* waardoor vele plaatsen hun naam kregen (*Hulste, Houthulst, Hulster-lo* (te Damme), *Hulsel* (te Retie), *Holsbeek*, enz. maar *hulst* heeft zich gecontamineerd met lat. *ilice*, „immergroene eik” en uit die vermenging ontstond fr. *houx*.

De meeste toponiemen van dien aard bevinden zich in de Kempen of in de polders waar geen hulst inheems is. Aldus is er geen de minste twijfel dat de boom dikwijls geplant werd, laat staan dat zekere stekelachtige gewassen somtijds die naam zullen gekregen hebben.

Onder de struiken, wordt ook soms vermeld de **wegedoorn** (*rhamnus*) mnl. *spurk*, waaruit *Spurk* (te Bilzen), *Speurt-dries* (te Oordegem) verscheidene *Spurkt* en in de P. N. : *Uyttesprot, Uyspruyt*, in 't Waals : *Boreux*.

Dit boompje is gewoon in ons schaarhout, zoals de **vlierboom** (fr. *sureau*), (*Vlierbeek, Vliermaal, Vleerzele, Fleürus, Fléron*). Uit *sa(m)bucus*, trekt men *Saiwièrè, Saiwoir*,

(1) Waarschijnlijk ook in *Boussu*, dat, echter gewoonweg een „struikenbos” kon geweest zijn, daar verwarring ontstond tussen *bucus* en *boscus*. Zelfde twijfel omtrent namen als *Bouson, Bousalle, Boustièrè, Boussemont*.

Seoir, Saueheid en uit mnl. *holender* : *Holder, Holderbeke* (te St.-Martenslierde).

Het aardig boompje dat aan de moerassen van de Kempen hun typische geur verstrekt : de *myrica*, is waarschijnlijk in *Postel* (1173 *Postulo*) te vinden.

Het is wonder dat van de lijsterbessenboom bijna geen spoor is tenzij misschien, *Kwickelberg* (te Binkom).

De *hagedoorn* wordt vaker vermeld. Hij diende namelijk voor hagen. Talrijk zijn de mensen die *Van Hagendoren, van Doren* heten.

In 't Frans zegt men daarvoor : de l'*Aubespın, Spıneux, Spınoy, Spınu, Aubrebıs*, enz. terwijl *Espınette* „priël” gezegd werd van hutjes in de bossen.

* * *

Wat de fruitbomen betreft, kan men een zeker begrip verkrijgen van den toestand in Romeinse tijden doordat melding wordt gemaakt meestal van *appelbomen* (*Pommerœul*, Heneg.), *Pomeroye* (te Neten) en met een andere naam : *melum* : *Melik* (Hol. Limburg) en eventueel *Melinne* (te Durbuy) of *Mellaar* (te Lummen) (1), *Meleye* (te Harsin).

Van den *pereboom* vindt men alhier weinige oude vermeldingen. De eetbare peren kwamen uit het zuiden, met den naam (*pirus*) (nl. P. N. *Pereboom* — *Van de Peer* — waals : *Depıreux, Demperée, Poirot, Baisier*).

De kriekeboom verschijnt in *Cherzy* (te Godinne) en in *Cereche* (arr. Luik) (2). Men vindt ook *Kersbeek, Kersene,*

(1) Deze twee namen zijn ook voor andere verklaringen vatbaar : (zie *Origines* s. v.).

(2) De namen voor „kersen” zijn aan het Latijn ontleend, daar onze wilde kersen (*cerasus avium*) bijna niet eetbaar waren. *kere* komt uit *cerasus*, gr. *kerasia*, oorspronkelijk een Klein-aziatisch woord en *kriek* is afkomstig van *graeca* < *cerasea* >.

Korsendonk, maar daar geldt het „waterkers”, waarvoor ook de vorm *kors* bestaat. In Henegouwen vindt men : *Quersenière* (te Manage) en *Croissons* (te Amougies). Buitendien heeft men een reeks *Berlière*, *Berloz*, *Berleur*, *Berlion*, *Bierleux*, enz. die toch moeilijk van de echte *berula* (nl. „watereppe”) kunnen gezegd geworden zijn, een weinig interessante en niet al te gewone schermbloemige plant.

Daar bij Latijnse schrijvers *berula* van de waterkers gezegd werd, mogen wij gerust zijn dat een *Berlière* een plaats was met waterkers.

De pruim was bij ons in een wilde staat vertegenwoordigd door de *prunus spinosa* (1) (*sleeuw*) : *Sleuwagen* (te Merchtem), *Sleebus*, *Sleeuwaard*, enz. De Germanen aten dat wrang fruit, maar verkozen gauw de verbeterde vruchten van de *prunus insititia* en ontleenden daarom den naam, die somtijds in de toponymie verschijnt : *Proumen* (te Rutten), *Promelles* (te Oud-Genepiën), *Purnode* (= *prun-wald*) bij Dinant, *Prüm* (Eifel). Men vindt ook *Purnelle*, *Progniau*.

De mispels bleven niet verwaarloosd (nl. *Mispelare*, *Mispelter*, *Mispeldonck*, fr. *Mellier*, *Merlroy*, *Mespouiller*, *Mespli*). De naam is uit het Zuiden gekomen, zoals de boom, die de Germanen niet kenden.

* * *

Omtrent de groenten is het van belang niet ontbloot te constateren dat de grootste rol gespeeld werd door de *melde* (= fr. *arroche*), wier naam in *Meldert*, *Melsele*, *Melsbroeck*, *Melsen*, steekt en in den Waalsen P. N. *d'Arippe*.

Ook kweekte men op grote schaal de bonen (*Favresse*, *Favrol*, *Favetu*, *Fafchamp*, *Favot*, hen. *Fayaux*). Een handelaar in bonen was een *Févier*, *Février*, *Favereau*.

(1) In 't Waals : *Purnelle*, *Purnal*, *Neure Spène*, *Fordraine*.

De *boekweit*, sedert de komst der aardappels verwaarloosd, heeft namen geleverd als *Bouquette*, *Boucaut*, *Baucan*.

De *prei* was een andere typische groente van de middel-eeuwen (nl. *Porei*, waals *Poriau*, *Pora*, *Porrignon*).

Uit de *zuring* kreeg men persoonsnamen als *Van de Surpele*, *Surinckx*, enz. (1).

De *wijnteelt* bloeide vroegertijds in zekere gedeelten van ons land, in 't bijzonder in de Maasvallei en op de heuvels rondom Leuven. Uit de streek van Hoei en Luik heeft men nog namen als *Vivegnis* „oude wijngaard”, *Vinalmont*, *Vigné* (te Andenne), *Vignée* (te Ciergnon), *Vignerol* (te Jambes).

Ook heeft men persoonsnamen als *Vinois*, *Vinette*, de la *Vigne*, *Vigneul*, *Duroisin*, enz. In 't Nederlands heeft men : Het *Wijngaardje* (fr. *Vignette*) bij de oude wijnpers (te Leuven), de *Wijngaardbergen* (te Wezemaal), de *Trolieberg* (te Kessel-Lo) (o. fr. *trueil* „wijnpers”) en een paar *Tryolen* door VANNERUS (*Top. Dial.*, XXII, 344) vermeld.

* * *

Van de *graangewassen* vindt men niet veel in de toponymie maar zekere sporen in de anthroponymie die ons weinig leren, zulke als *Soille* of *Ragon* voor „rogge”, *Fourment*, *Fromenteau* voor „tarwe”, *Verdavoine*, *Lavenne*, *Midavoine* „midden in de haver” voor „haver” en nl. *Havermaat* „weide met wilde haver”.

* * *

(1) Ook vindt men in de P. N. : *Coyette* „klempompoen”, *Riffaut* „ramenas”, *Cosse* „erwte”, *Cholet* „kool”, *Naviau* „raap”, *Vitse* „wikke”, *Peen* „wortel”, *Warmoes* „groente”, *Verselder* „selder”, v. *Raepenbusch* „rapen-bos”, *Vijgen* „vijg”, *Persyn* „petersil”, (van) *Clee* „klaver”, *Hoppe* „hop”, *Kerf* „kervel”, *Cartuyvel(s)* „truffel”, *Kervyn* „hemp”.

Men zaaide en plantte ook gewassen die als kruidrij, geneesmiddel of stof voor de nijverheid konden dienen. Dat de voornaamste bron van olie uit het koolzaad kwam, blijkt uit de gewone namen : *Coolsaet*, *Raepsaet*. Ook de *Olieslager*, de *Stordeur* en *Dutordoir* maakten gebruik van dergelijk zaad om olie te produceren. Ook de huttentut (*camelina*) diende voor dat gebruik en daaruit toponiemen zoals *Hututu* (te Nijvel, Bornival, enz.) en in 't waals : *Cabay*, *Cabet*.

Pignolet wordt somtijds gevonden voor de „kaarden-distel” waarmee wol geeraard werd.

Voor het toilet gebruikte men het Salomonszegel (*polygonatum*), in 't oud Frans *taminier* genoemd, waaruit *Tauminier* (te Bruly, *Pétite-Chapelle*) en de lavender, waaruit *Lavendoye*, te Custinne.

Als geneesmiddel gebruikte men o. m. de rosmarijn, de maluwe (P. N. als *Malue*), de papaver (P. N. *Maen*, *Pavot*), de komijn (P. N. *Commeyn*) en verschillende purgeermiddelen waaronder de „canefice” dat aanleiding gaf tot den luikse persoonsnaam *Calefice* (1).

* * *

Veel meer dan op onze dag waren er onbebouwde landen (*dries*, *maal*, *laar*, *opstal*, enz.). Deze werden begroeid in de zandige streken door heidestruiken. Hieruit ontstaan oneindig vele plaatsnamen zoals *Heide*, *Heiberg*, *Heikant* en P. N. zoals *Verheyen*, *Verreet*, *Van der Heyden*, enz. *Bruyère*, *Bruwère*, *Brouet*.

Men vond er ook brem (*Brempt*, *Ginst* en P. N. *Verbessem*, daar brem diende om bezems te maken, waals *Genestre*,

(1) Deze etymologie is des te waarschijnlijker daar een gewoon (en gemeen) spreekwoord van het Luiks is : „*Calefice s'amuzève bé à tchir*” (HAUST, D. L., s. v.).

Genestriaux, Genet, Genestier). Naast het bekende soort brem (*sarothammus scoparius*), bekend om zijn overvloedige en weelderige groei en zijn schitterende gele bloemen, bestaat een kleinere brem (*genista anglica*) met doornen voorzien, die voornamelijk in de Kempen voorkomt en die vroegtijds *vors* heette. Nu wil het zijn dat *vors* nogal vaak in de plaatsnamen verschijnt: *Vorselaer, Vorsen* (= *Frésin*), *Vurste, Rijkevorsel*, enz. Dit schijnt te bewijzen dat die plant vroeger meer verspreid was dan nu (1).

* * *

Mogen deze beschouwingen een afdoende bewijs hebben

(1) Op vele plaatsen bovenal in midden- en zuid-België naast brem en heide-groeiën de varens (*Varendonck, Varendries, Varode, Varent, Varezele* enz. — fr. *Fècherolle, Fèchereux, Flachay, Fléchère, Vitsroul*) en dikwijls ook netels (*Netelbos — Lorthioy, Lourtie*).

Op vochtige plaatsen groeit rietgras (*Rieland, Renesse, Rielaar — Ruyssvelde — Schelfhout — Rooseveld, Roost, Troost, Roest*, fr. *Rosière, Rosoux*).

Ook biezen (*Bist* en de P. N. *Verbist, Van Biesen* — fr. *Bisoire — Joncrot, Joncqueu, Jonquièrre*, enz.).

Mos gaf aanleiding tot *Moussiaux, Moussay, Mozhon*.

Een paar andere wilde planten hadden de aandacht voldoende getrokken om stof te leveren aan de naamkunde. In de moerassen naast de biezen had men de lisdodde (*typha*) bemerkt met haar dikke aren. Haar naam steekt in *Polspoel, Polsbroeck*. Ons geel water-iris (*lis(ch)*) gaf *Lishout, Lisp, Lisserweghe, List, Lessines, Lisserceulx, Lisbecq*, enz. en 't waals *Clajot*. De *carex* verschijnt in *Zeggebroeck* (te Torhout) *Zegveld* (te Noorderwijk).

De klis met hare stekelige bloemhoofdjes, waarmee de kinderen spelen steekt in den vreemden naam *Knesselaar* (1189 *Cleslar*), *Klissenhoek* (te Vorselaar) en in persoonsnamen zoals: *Van de Clissen*.

Weiden door paardenstaarten gevuld heten *Chatqueue* (te Seraing).

Ook vindt men in de P. N. *Pimprenelle, Van Gerven* (*achillæa*), *Scheerlinckx* (fr. *ciguë*) en de maagdepalm (fr. *Vinchères, Vincon*).

De tuinbloemen leveren ook stof voor persoonsnamen: en o. m. *Liliën, Gaublonne* (= goudbloem, een bloem vroeger in groot aanzien), *Kersouw, Carsau, Metsu* (voor het madeliefje, bekend symbool van Rederijkerskamers). *Jasmijn, Viole — Roose, Roseleer, Rooseboom — Resette, Ruzette* (reseda) enz.

geleverd van het nut welk de kruidkunde uit de onomastica kan trekken. Het zou natuurlijk mogelijk zijn veel meer daarover te vertellen, bovenal indien een langere lijst van de „lieux dits” in ons bezit was.

Monografieën over de toponymie van afzonderlijke plaatsen en ook de studie der persoonsnamen waarin namen van verdwenen plekjes dikwijls voortleven, zullen ons met oneindig veel meer gegevens voorzien over de verspreiding en de benutting van de geplante en de wilde gewassen in de vroegere tijden.
